

MUNI
LAW

Viktimologie

doc. JUDr. Josef Kuchta, CSc.

Viktimologie jako věda

- Počátky spadají do první poloviny 20. století
- Hans von Henting, Zločinec a jeho oběť, 1948
- Viktimologie = věda o obětech protiprávních činů
- Zločin = vzájemná dynamická interakce mezi pachatelem a obětí
- Dnes – pozitivistická viktimologie – snaha o nalezení faktorů
- Založená na empiristickém zkoumání
- Radikální viktimologie, kritická viktimologie

Oběti

- Oběti (§ 2 odst. 3 ZoO)
- Zvlášť zranitelné oběti (§ 2 odst. 4 ZoO)

- Poškozený (§ 43 TŘ)

- Pouze fyzické osoby, nikoli právnické
- Osoba zasažená (+ osoby jí blízké?)

Předmět viktimologie

- Osoba oběti
- Vztahy mezi obětí a pachatelem
- Proces viktimizace
- Role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci
- Pomoc oběti, způsoby jejího odškodnění a rehabilitace
- Ochrana občanů před viktimizací

Viktimnost

- = disponovanost jedince nebo skupiny stát se obětí trestné činnosti
- Náchylnost k viktimizaci = viktimogenní potenciál
- Faktory:
 - Sociální třída
 - Věk
 - Pohlaví
 - Životní styl
 - Zaměstnaní
 - Psychické vlastnosti

Ideální oběť

- Nápadně slabší než pachatel
- Důvěřivá nebo naivní
- Oběť se sama chová v souladu se zákonem
- Nenese na činu vinu
- Mezi obětí a pachatelem existuje objektivní vztah
- Oběť je důvěryhodná a vyvolává přirozené sympatie

Viktimizace

- Proces, kdy se potenciální oběť stává obětí skutečnou
- Zabývá se následky protiprávního činu
- Tři elementy
 - Chování oběti
 - Vztah oběti a pachatele
 - Míra viktimizace

Chování oběti

- Míra jejího zavinění
 - Zjišťování ze strany OČTŘ často vede k sekundární viktimizaci
- Jednání před činem
 - Provokace
 - Samotný trestný čin oběti
 - Neopatrnost, podceňování nebezpečí
- Jednání během a po činu
 - Paralyzovány
 - Aktivní obrana

Vztah oběť-pachatel

- Objektivní vztah (soused)
- Subjektivní vztah (partner)

- Vraždy – 75% obětí má předchozí vztah s pachatelem
- Loupež – 59% znají se, 23% subjektivní vztah
- Sexuální TČ – 70% subjektivní vztah

(Zdroj: výzkum kriminologického ústavu)

Míra viktimizace

- Viktimologie zkoumá kvantitativní údaje o počtu obětí
- Míra viktimizace se měří pomocí indexu viktimizace
- Index viktimizace = % vyjádření udávající počet obětí na 100 obyvatel za zvolené časové období

- Index v. = počet obětí TČ / (zvolený) počet obyvatel

- Důležitá správná interpretace! (některé osoby se mohou stát obětí opakovaně, obětmi některých TČ se mohou stát pouze některé skupiny, atd.)

Újma způsobená obětí

- Zdraví, majetek, psychika, sociální postavení
- **Primární viktimizace**
 - Přímá souvislost s trestným činem
- **Sekundární viktimizace**
 - Vznik v návaznosti na spáchaný trestný čin
 - Může převýšit újmu primární
 - Zdroj: pachatel, sociální prostředí, OČTŘ

Typologie obětí

- Oběti, které zavinily svou viktimizaci
 - Individuálně
 - Příslušností k rizikové skupině
- Oběti, které nezavinily svou viktimizaci
 - Individuálně
 - Příslušností k rizikové skupině

Další typologie obětí

- Skrytá
- Predestinovaná
- Předstírající
- Hypertrofující
- Dobrovolná
- Recidivista

Specifické typy oběti

- Oběti senioři
 - Obecně i děti se řadí mezi ohrožené demografické skupiny
 - Náchylní k nevhodnému zacházení, ubližování, týrání, zneužívání
- Oběti domácího násilí
 - Každý šestý občan přiznává násilí v partnerském vztahu
 - V 84% jsou přítomné děti
 - Stockholmský syndrom
- Oběti stalkingu
 - TČ nebezpečného pronásledování (§ 354 TZ)
 - Dle výzkumů 6 % občanů zažilo (z toho 43 % bývalým partnerem)
 - Přitom 90 % pronásledovatele znalo

Kriminální statistiky

- Výhrady – metodologie (>15 let), pouze tradiční TČ s jasnou obětí,
...
- Národní, místní, mezinárodní
- Policejní statistika
 - Pohlaví
 - Věk
 - Sociální charakteristiky
 - Taktická hlediska
 - Následky trestné činnosti

Viktimologické výzkumy

- Výzkumy veřejného mínění pomocí dotazníkového šetření
- I mezinárodní – UNICRI (UN Interregional Crime and Justice Research Institute)
- Procento obyvatel, které oznámí, že byly obětí TČ (výzkum 2006):
 - Krádeže aut 88%
 - Vloupání 77%
 - Loupež 65%
 - Sexuální delikty 22%
 - Fyzické napadení 27%

Pomoc obětem

- Krizové intervence
- Poradenství
- Obhajoba oběti
- Podpora v průběhu vyšetřování a řízení TČ
- Podpora následná
- Výcvik profesionálních pracovníků
- Prevence
- Výchova občanů

Kompenzace

- Peněžítá pomoc na základě ZoOTČ
- (1) Právo na peněžitou pomoc má
 - a) oběť, které bylo v důsledku trestného činu na ní spáchaného ublíženo na zdraví,
 - b) oběť, které byla v důsledku trestného činu na ní spáchaného způsobena těžká újma na zdraví,
 - c) osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem, registrovaným partnerem, dítětem nebo sourozencem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu,
 - d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti na ní spáchaného a dítě, na kterém byl spáchán trestný čin týrání svěřené osob, kterým vznikla nemajetková újma.

Význam viktimologie pro trestní právo

- Důležité aspekty pro zhodnocení odpovědnosti pachatele (TPH)
 - Otázka svolení oběti
 - Polehčující x přitěžující okolnosti
- Důležité aspekty pro trestní právo procesní
 - Souhlas poškozeného k zahájení trestního stíhání
 - Postavení poškozeného jako procesní strany (adhezní řízení)
 - Snaha o zapojení obětí do alternativních způsobů řízení - odklony

Význam viktimologie pro prevenci kriminality

- Situační prevence – předcházení na základě zjištění nebezpečných situací
- Spolupráce kriminologů s OČTŘ, pojišťovny, psychology atd.
- Doporučení, návody, osvěta, výcvik k sebeobraně

DĚKUJI ZA POZORNOST